

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті проаналізовано особливості міграційних процесів в умовах глобалізації. Проведено аналіз наукових досліджень з даної теми. Визначено основні чинники міграції робочої сили, негативні сторони та позитивні наслідки міграції. Особлива увага приділена процесам міжнародної трудової міграції в Чеській Республіці. Визначено періоди міграційного руху та розвитку ринку праці в Чехії. Проаналізовано структуру іммігрантів і стан нелегальної міграції в країні. Досліджено зміну міграційної політики Чеської республіки після її вступу до ЄС. Відмічено позитивні зрушення в напрямку зменшення числа нелегальних мігрантів. Підкреслено все більш значимий характер міжнародної міграції населення в розвитку сучасного суспільства.

Ключові слова: міграція робочої сили, ринок праці, Чеська Республіка, міграційна політика, нелегальна міграція.

The article analyzes the features of migrational processes under globalization. The previous research in the field is analyzed. The main factors of labour migration, the negative sides and the positive effects of migration are defined. Particular attention is paid to the processes of international labour migration in the Czech Republic. The periods of migration and the labour market development in the Czech Republic are determined. The structure of immigrants and illegal immigration status in the country are analyzed. The change of the trends of migration policy of the Czech Republic after its entry to the EU is examined. Improvements to reduce the number of illegal immigrants

---

* студент II курсу (1 група, факультет МЕВ) Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Науковий керівник: доц. Чугаєв О. А.

are marked. Increasingly significant international nature of migration in the development of modern society is highlighted.

Keywords: *labour migration, labour market, Czech Republic, migration policy, illegal migration.*

В статье проанализированы особенности миграционных процессов в условиях глобализации. Проведен анализ научных исследований по данной теме. Определены основные факторы миграции рабочей силы, негативные последствия и положительные стороны миграции. Особое внимание уделено процессам международной трудовой миграции в Чешской Республике. Определены периоды миграционного движения и развития рынка труда в Чехии. Проанализирована структура иммигрантов и состояние нелегальной миграции в стране. Исследовано изменение миграционной политики Чешской республики после ее вступления в ЕС. Отмечены положительные сдвиги в уменьшении числа нелегальных мигрантов. Подчеркнуто все более значимый характер международной миграции населения в развитии современного общества.

Ключевые слова: *миграция рабочей силы, рынок труда, Чешская Республика, миграционная политика, нелегальная миграция.*

Постановка проблеми. Упродовж усієї історії людства трудова міграція, або міграція робочої сили, відігравала значну роль у суспільному розвитку. У давньому світі міграція зумовлювалась переважно військовими походами, освоєнням нових земель, зміною клімату, нестачею ресурсів тощо [1, с. 7-8]. Усвідомлена та добровільна міграція бере свій початок з першої половини ХІХ ст. І вже з другої половини ХХ ст. міграційні процеси досягають справді глобальних масштабів, міжнародна міграція стає одним з головних чинників соціально-економічних трансформацій і розвитку всіх регіонів [2, с. 9-13].

Проблема міграції сьогодні вкрай актуальна і для Чехії. Історично гомогенна країна стала в останні 20 років місцем, куди активно їдуть громадяни іноземних держав. Мова йде як про трудових мігрантів, що приїжджають на заробітки, так і про студентів, підприємців та людей, хто просто хоче жити в Європі. Водночас жити в Чехії з законодавчої точки зору досить важко, мігранти часто стикаються з проблемами, вирішення яких вимагає спеціалізованих знань і фінансових коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження сутності міграційних процесів європейських суспільств знаходяться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних учених. Вагомі доробки в цьому напрямі зроблено такими українськими вченими, як І. Гнибіденко, О. Малиновська, О. Піскун та ін. Особливої уваги заслуговує монографія українських науковців В. Пелех та Б. Юськів «Міжнародна трудова міграція в Чеській Республіці». Тут характеризуються особливості державного регулювання міграції, оцінюються чинники впливу на міграцію, а також розглядаються етапи і закономірності міграційних процесів країни [3].

Міграційні процеси досліджувались також провідними зарубіжними вченими і дослідниками в галузі міжнародної міграції, ринку праці, економіки і демографії в цілому. Серед останніх можна назвати роботи Є. Равенштейна, що заклав основи міграційної теорії, і В. Зелінського, який розробив концепцію «мобільного переходу», що викликала сплеск наукового інтересу до міграції населення, а також Г. Бодера, який говорить про тенденцію, що посилюється серед ліберальних демократій щодо накладення певних вимог: мовні навички, тести тощо. Учений розглядає міграційні процеси в Канаді та Німеччині [4].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Досліджено загальні тенденції міграційних процесів у період незалежності Чеської Республіки, класифіковано іммігрантів до Чеської Республіки за Міжнародною стандартною класифікацією освіти та зайнятстю.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних засад і особливостей ефективного використання та регулювання міжнародної трудової міграції в Чеській Республіці.

Об'єктом дослідження виступає Чеська Республіка, а *предметом* – процес міжнародної трудової міграції в Чеській Республіці, способи та методи міграційного регулювання в Чехії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення, що викликається причинами переважно економічного характеру. Якщо таке переміщення переходить національні межі, то міграція робочої сили є міжнародною.

Для виокремлення потоків мігрантів, які прямують з конкретної країни, застосовується поняття еміграція – переселення з Батьківщини в іншу державу. Для потоків у країну – імміграція – в'їзд у державу. Частина народу (етносу), яка проживає за межами країни свого походження, називається діаспорою [5].

Станом на 2013 р. у світі нараховується від 150 до 175 млн. осіб, які мешкають за межами країн свого походження (понад 3% населення світу). Щороку ця цифра зростає в середньому на 3-5 млн. чол. [6].

Основні мотиваційні чинники міграції: зміна особою свого місця перебування (фактор мобільності); прагнення покращити своє соціально-економічне становище (фактор потреб); бажання стійко облаштуватися на новому місці (фактор стабільності) [1, с. 24].

Серед наслідків міграційних процесів можна виділити негативні та позитивні. Негативні наслідки трудової міграції включають [8, с. 53-55; 2, с. 11]: виїзд частини трудового потенціалу; зниження народжуваності у молодих сім'ях; загальна зневіра, втрата національної самосвідомості; зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняних працівників; посилення диференціації рівня оплати праці в регіональному та секторальному розрізах.

Позитивні сторони трудової міграції [9, с. 151-153]: зменшення соціальної напруги та навантаження на ринок праці, зокрема зниження рівня безробіття; значний грошовий приплив в іноземній валюті; розвиток малого бізнесу (за рахунок «човникової» торгівлі); розширення світогляду, набуття свідомості та розуміння реальних умов ринкової економіки розвинутих країн, вивчення іноземних мов.

Існує декілька форм міжнародної міграції: безповоротна, тимчасова, сезонна, маятникова, нелегальна, «відплив умів» [10, с. 136].

Важливого значення набуває у наші дні державне регулювання міграційних потоків. Країни, що приймають робочу силу, можуть вводити певні обмеження: професійна кваліфікація; віковий ценз; стан здоров'я; кількісна квота (на в'їзд іноземців з певних країн); податок на підприємців, що використовують іноземні трудові ресурси; обмеження часу перебування іноземних робітників у країні-реципієнті; спрямування потоків іммігрантів у професії, де найбільше бракує робочої сили [10, с. 141].

Однією з характерних тенденцій розвитку міжнародної міграції робочої сили є дедалі більше втягнення в міграційні потоки громадян із країн Центральної Європи. Це пояснюється передусім посиленням нестабільності при переході до ринкових відносин [11].

Упродовж останніх 50 років усі країни Західної Європи, які більше двох століть були основними джерелами постачання робочої сили, поступово перетворилися на центри притягання міжнародних мігрантів.

Економіки країн ЄС по-різному орієнтовані на іноземні трудові ресурси. Структура іноземної робочої сили відрізняється за багатьма параметрами: статевим та освітнім складом, походженням, рівнем зайнятості тощо. Таким чином, зважаючи на гетерогенність структури іноземної робочої сили в ЄС, залишається необхідність вироблення індивідуальних підходів регулювання потоків іноземної робочої сили з метою підвищення позитивних економічних ефектів міграції та мінімізації

1850-1854	-127	1900-1904	-168	1948-1949	-246,1	1996	10,13	2006	34,7
1855-1859	-79	1905-1909	-119	1950-1960	-34,9	1997	12,08	2007	83,9
1860-1864	-112	1910-1914	-140	1961-1970	-164,5	1998	9,49	2008	71,8
1865-1869	-86	1920-1924	-12	1971-1980	-51,1	1999	8,78	2009	13,8
1870-1874	-124	1925-1929	-7	1981-1990	-53,7	2000	6,54	2010	-12,8
1875-1879	-121	1930-1934	-2	1991	2,88	2001	-8,55	2011	-2,9
1880-1884	-131	1935-1939	3	1992	11,78	2002	12,29	2012	6,2

Складено автором на основі: [12].

Після відкриття кордонів на початку 1990-х рр., що мало позитивне значення на сальдо міграції країни, вагому кількість притоку склали громадяни саме чеської національності [13, с. 50].

У 1990-1992 рр. було створено установи, прийнято законодавство, визначено програми регулювання міграції.

У 1997-1999 рр. – міграційний режим став достатньо ліберальним, що виявилось сильним чинником для прибуття іммігрантів у країну; проте незабаром економічні заходи уряду поступово призвели до погіршення життєвого рівня чеського населення, міграційна політика стала обмежувальною, що зменшило приплив іноземних трудових мігрантів. Спад припливу мігрантів до Чеської Республіки після 1997 р. можна пояснити погіршенням ситуації на ринку праці [13, с. 53].

У 1998-2001 рр. Чехія послужила переважно частиною транзитного шляху мігрантів, переселення яких було пов'язане із сутичками та конфліктами у Косово [13, с. 52].

У 2000 р. у країні була запроваджена нова система реєстрації іммігрантів, згідно з якою до категорії постійних мешканців включають власників віз на 90-денний термін та осіб, які перебувають на території Чехії більше року. Цим пояснюється різке зниження показника сальдо міграції у 2001 р. [12].

Рис. 1. Класифікація мігрантів за Міжнародною стандартною класифікацією освіти (станом на 26.09.2013).

Складено автором на основі:[14].

Починаючи з 2002 р. аж до 2009 р., сальдо міграцій Чеської Республіки мало позитивне значення, що пов'язано з позитивними економічними зрушеннями (подолання економічного спаду [13, с. 146], стрімкий розвиток автомобільної та електротехнічної промисловості, зростання прибутків у сфері сільського господарства [15], певна стабілізація курсу чеської крони по відношенню до іноземних валют, взяття інфляції під контроль [16] – все це робило Чехію привабливою для іноземців).

У 2010-2011 рр. спостерігалось негативне сальдо міграції насамперед через Велику Рецесію 2007-2009 рр. [7].

Слід зазначити, що порівнюючи показники сальдо міграцій 2011 р. (-2,881 тис. осіб) і 2012 р. (6,2 тис. осіб), можна говорити про тенденцію зростання припливу населення в Чеську Республіку [6].

Структура іммігрантів за зайнятістю має такий вигляд (станом на 26.09.2013):

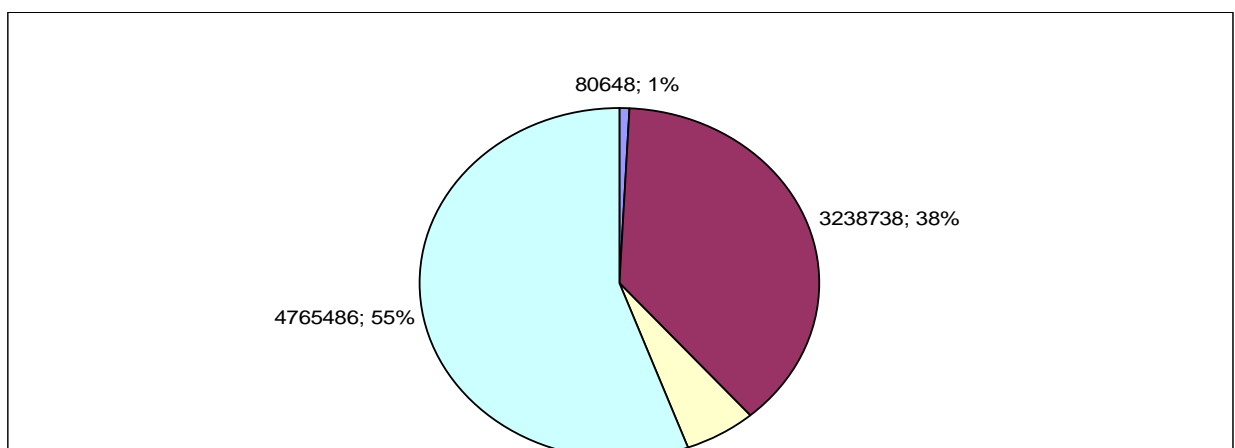

Рис. 2. Структура іммігрантів Чехії за зайнятістю (станом на 26.09.2013).
Складено автором на основі: [14].

Важливо також виділити те, що в останні роки демографічна ситуація в Чеській Республіці істотно ускладнилася через загальне зниження чисельності та старіння нації. Як наслідок, відбулося зниження економічної активності чехів з одночасним погіршенням ситуації на ринку праці: рівень безробіття зростав швидше за збільшення числа вакансій, істотно змінилася структура зайнятості. Така ситуація на ринку праці призвела до зростання вартості життя. У цих умовах міжнародна трудова міграція швидко знайшла своє місце в ринковій економіці Чехії, а уряд скористався потенційними можливостями мігрантів для збагачення чеської нації та чеського ринку праці.

Загальновідомо, що взаємозв'язок між імміграцією та ситуацією на ринку праці доводить, що міграційні потоки насамперед орієнтуються на економічне піднесення, тобто в ті місця, де рівень безробіття нижчий, і, більше того, у багатьох випадках мігранти самі створюють для себе робочі місця в країні, тим самим позитивно впливаючи на економіку загалом. Відтак можна стверджувати: активна міграційна політика була оптимальним рішенням уряду Чеської Республіки.

Уряд Чехії, орієнтуючись на виконання вимог щодо вступу Чехії в ЄС і розв'язання внутрішніх проблем у країні, виробив міграційну політику, реалізація якої здійснювалась за такими напрямками: здійснення заходів на посилення контролю за міграційними потоками та проведення ефективної боротьби з нелегальною міграцією; здійснення інтеграції з

населенням Республіки; активна участь у спільних міжнародних діях з метою вдосконалення управління міграційними потоками.

Така політика виявилася цілком успішною та дозволила Чеській Республіці розпочати розв'язання внутрішньодержавних проблем, а відтак стати повноправним членом ЄС [3, с. 107-123].

Слід також звернути увагу на те, що Чехія, спільно з країнами Центральної та Північної Європи, активно розробляє та схвалює певні правила ведення політики щодо контролю та регулювання міграційних потоків. Варто відмітити, що країна підписала двосторонні угоди із Німеччиною, Польщею, Словацькою республікою, В'єтнамом, Україною, Росією, Швейцарією, Угорщиною, Латвією щодо процесів трудової міграції [13, с. 55]. Важливим є і те, що Чехія, орієнтуючись на законодавство ЄС, ввели примусову візу для громадян деяких держав колишнього СРСР [13, с. 149].

Серед іноземних робітників у Чеській Республіці – українці, словаки, в'єтнамці, росіяни, поляки (112549, 85807, 57300, 32961,19235 осіб, відповідно, станом на 2011 рік) [18]. Є також китайці, греки, євреї, болгари. Деяку частину становлять цигани, які займають вагому частку безробітних. Це питання вирішується у державі шляхом запровадження термінової освіти, заходів щодо подолання дискримінації в зайнятості працівників цієї національності, створено спеціальні класи для циганських дітей, що мають труднощі з навчанням [13, с. 52].

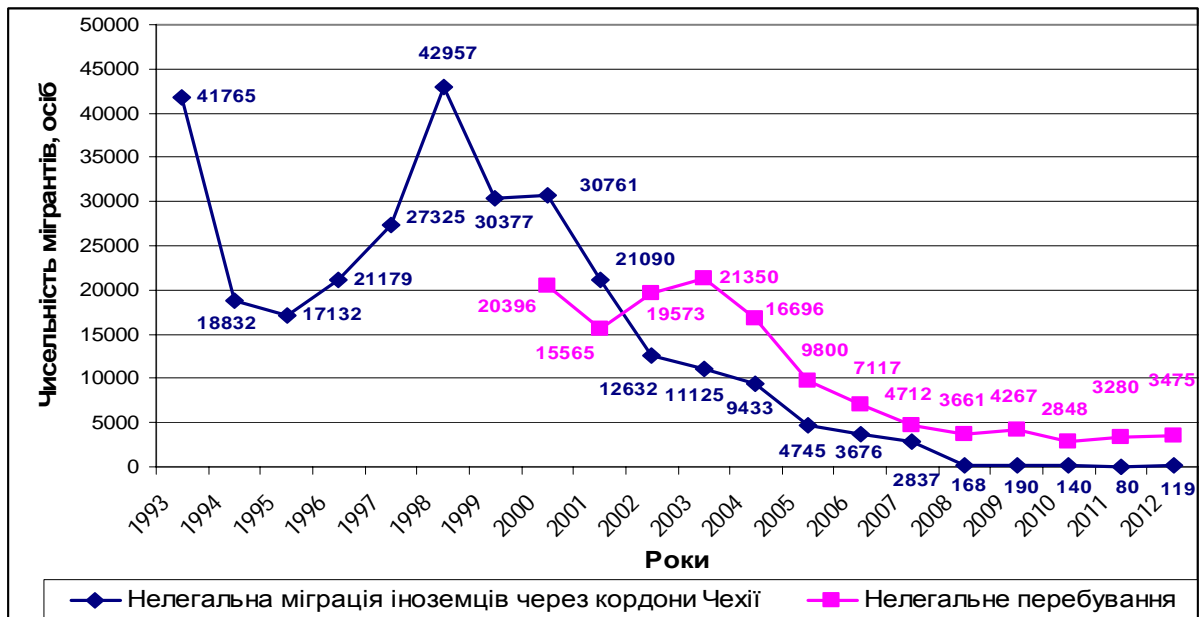

Рис. 3. Міграційні процеси в Чехії (1993-2012 рр.)

Складено автором на основі: [19].

Проблемою для Чехії є нелегальна міграція, яка мала найбільші масштаби у 1990-х рр. [3, с. 151-165]. Найбільший від часів існування Чеської Республіки приплив нелегалів-іноземців відбувся у 1998р. і склав 42957 особи. Проте з часом ці масштаби почали падати – вже у 2003 р. їх кількість зменшилася втричі порівняно з попереднім показником (див. рис.3).

Кількість мігрантів, що нелегально перебували у прибули до Чехії у 2012 р., становила 3475 осіб. Загальна ж кількість людей, що перебували на території країни, склала більше 430 тисяч осіб.

Висновки. Міграція робочої сили – складний процес, який триває вже не одне століття та значно поглиблюється у зв'язку з глобалізацією.

Швидкий розвиток національних інформаційних систем, світової системи Internet, транспортних комунікацій і засобів зв'язку, урбанізація, зростання чисельності населення в світі, економічні, політичні, екологічні закони світового розвитку, як, власне, і логіка розвитку самої людини, зміна її поведінки та мотиваційних установок, обумовлена підвищенням освітнього і професійного рівня, неминуче веде до посилення міграційного

руху, появи його нових форм, зміни співвідношення вже існуючих типів і видів цього руху. Як бачимо, міграція має для країн та людей позитивні й негативні наслідки. Саме тому важливо виробити таку міграційну політику держави, яка могла б подолати негативізм і раціонально використовувати позитив для економічного розвитку країни.

Спільно з країнами світу Чехія розробляє принципи узгодженої міграційної політики, яка базується на міжнародних договорах. Значною проблемою наприкінці ХХ ст. для Чехії була нелегальна міграція. З 2001р. відслідковуються помітні успіхи у її контролюванні, що зумовлено передусім спочатку бажанням, а потім і вступом Чеської Республіки до ЄС.

Говорячи про міграційний рух в цілому, треба підкреслити все більш значимий характер міжнародної міграції населення в розвитку сучасного суспільства і відповідно в світових наукових дослідженнях в цій області.

Подальші дослідження можуть виявити нові тенденції зростання припливу населення в Чеську Республіку у тісному зв'язку із поступовим налагодженням економічної ситуації в даній країні.

Щодо перспектив подальших розробок, то це можуть бути поглиблені дослідження державного регулювання нелегальної міграції у Чеській Республіці.

Список використаних джерел:

1. Пуригіна О.Г., Сардак С.Е. Міжнародна міграція: Навч. посіб./О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.
2. Балабанова Г.П. Трудова міграція в умовах глобалізації // Держава та регіони : журнал. – 2009. – №2.
3. Пелех О. Б. Міжнародна трудова міграція в Чеській Республіці / О. Б. Пелех, Б. М. Юськів. – Рівне : Перспектива, 2007. – 200 с.
4. Immigration dialectic: Imagining community, economy, and nation [Електронний ресурс] / Oxford Journals. – 2013. – Режим доступу:

<http://migration.oxfordjournals.org/content/early/2013/07/26/migration.mnt009.full>

5.Ионцев В.А. Международная миграция населения: Закономерности, проблемы, перспективы / д. э. н. Ионцев, Владимир Алексеевич [Электронный ресурс]. – Москва, 1999. – Режим доступа:

<http://www.dissercat.com/content/mezhdunarodnaya-migratsiya-naseleniya-zakonomernosti-problemy-perspektivy#ixzz2vHLgJeet>

6.International Migration Outlook [Электронный ресурс]. – OECD, 2012. – Режим доступа:

<http://www.npdata.be/BuG/165-NV-A-migratie/OECD-Migration-Outlook-2012.pdf>

7.International migration policies and data [Электронный ресурс]. – OECD, 2013. – Режим доступа:

<http://www.oecd.org/els/mig/imo2013.htm>

8.Ляш О. Негативні наслідки міжнародної міграції людських ресурсів за умови формування в Україні зони вільної торгівлі // Журнал європейської економіки. – 2009. – №1.

9.Міжнародна трудова міграція в Чеській Республіці: збірник наукових праць / О.Б.Пелех, Б.М.Юськів. – Рівне: Перспектива, 2006. – 199 с.

10.Мировая экономика: Учебник / Под ред. проф. А.С. Булатова. – М.: Экономистъ, 2004. – 734 с.

11. Ваврищук Н.Г. Міжнародна міграція робочої сили в контексті розширення Європейського Союзу: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук [Електронний ресурс] / Ваврищук. – Київ, 2007. – Режим доступу:

http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=2946&start=7

12.The Czech Republic: on it's way from emigration to immigration country [Электронный ресурс] / IDEA Working papers. – 2009. – Режим доступа:

http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP11_Czech_Republic.pdf

13. Ступницький О.І. Міжнародна міграція робочої сили та механізми її регулювання: Підручник / О.І. Ступницький. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 272 с.
14. Database on Immigrants in OECD countries [Електронний ресурс]. – OECD StatExtracts. – 2013. – Режим доступу: <http://stats.oecd.org/>
15. Zemědělci vydělali lon i nejvíce za 20 let [Електронний ресурс] / E15. – 2012. – Режим доступу: <http://file.mf.cz/663/2-01-24-E15-1203.pdf>
16. Inflation, Consumer prices [Електронний ресурс] / Czech statistical office. – 2014. – Режим доступу:
http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/enggraf/inflace_1994 .
17. OECD.Statextracts Complete Databases [Електронний ресурс]. – OECD. – 2014. – <http://stats.oecd.org>
18. Foreigners by citizenship [Електронний ресурс] / Czech statistical office. – 2012. – Режим доступу:
http://vdb.czso.cz/vdbvo/en/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=OBY5092PU_OK&&kapitola_id=743
19. Databases and Registers [Електронний ресурс] / Czech Statistical Office. – 2014. – Режим доступу:
http://www.czso.cz/eng/redakce.nsf/i/databases_and_registers